

JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULK SOLIG'I MA'MURCHILIGINI TAKOMILASHTIRISH YO'LLARI

Maxamadustov Jalol Maxamadustovich

Toshkent shahar davlat soliq boshqarmasi

boshlig'i o'rinbosari

Annotatsiya: Ushbu tezisdavlat budjeti daromadlari bazasini kengaytirishda ko'chmas mulklarning iqtisodiy ahamiyati, ko'chmas mulkka soliq solish mulkning raqobatbardoshligini oshirib, soliq solish bazasini belgilashdagi muhim o'ringa ega ekanligi haqidagi qarashlar tahliliy asoslanib, tegishli tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: mahalliy soliq, mulkning bozor qiymati, ko'chmas mulk, kadastr qiymati, shaxsiy kartochka, soliq elementlari

Bizga ma'lumki jismoniy shaxslar o'z faoliyati natijasida daromad olganda Soliq kodeksida belgilangan tartibda daromad solig'ini to'laydi. O'rtacha daromad oluvchi jismoniy shaxslar o'z daromadining qolgan qismini shaxsiy iste'moli uchun sarflaydi. Yuqori daromad oluvchi jismoniy shaxslarda daromad solig'i va shaxsiy iste'molidan keyin ham bir qism daromad qoladi. Daromadning ortib qolgan qismiga esa mol-mulk sotib oladi yoki uy joy, dala hovli quradi. Bunda jismoniy shaxslardan olinadigan mol -mulk solig'i uchun soliq solish ob'ektlari vujudga keladi. Nazariy jihatdan olib qaraganda jismoniy shaxslar bir daromadi uchun ikki marta soliq to'lashiga to'g'ri kelayapti. Lekin bunda masalaning boshqa tomoni ham bor. Jismoniy shaxslardan olinadigan mol - mulk solig'i budjetni to'ldirish funksiyasi bilan birgalikda, o'ziga xos ravishda psixologik funksiyani ham bajaradi. Ya'ni mol- mulk egasida o'z mol- mulkiga nisbatan egalik qilish, mol-mulkdan samarali foydalanish hissini shakllantiradi. Mol - mulk egasi soliq to'langanidan so'ng, ushbu mol mulkdan foyda olishga, uni foydali ishlatishga harakat qiladi.

Jismoniy shaxslardan olinadigan mol - mulk solig'ini amaliyot joriy qilinishi va bugungi kunda ham amalda bo'lishini quyidagi sabablar orqali ifodalash mumkin:

jismoniy shaxslardan olinadigan mol - mulk solig'i o'ziga xos qayta taqsimlash funksiyasini bajaradi. Mol mulk egasi bo'lgan jismoniy shaxsning moliyaviy imkoniyati aholining boshqa toifalariga nisbatan yuqoriroq bo'ladi va u ko'proq soliq to'laydi;

jismoniy shaxslardan olinadigan mol - mulk solig'i mahalliy budjetning daromad manbalaridan biri hisoblanib, mol mulk egasi mahalliy ijtimoiy xizmatlardan foydalanganlik uchun haqni soliq sifatida to'laydi;

jismoniy shaxslardan olinadigan mol - mulk solig'i jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bazasiga kirmay qoladigan ya'ni mulkdan keladigan daromadni soliqqa tortish imkonini beradi;

jismoniy shaxslardan olinadigan mol - mulk solig'i mol- mulkka egalik hissini oshiradi.

Iqtisodchi olimlar tomonidan jismoniy shaxslardan olinadigan mol - mulk solig'ining manbasini aniqlashning ikki xil yo'nalishi taklif etiladi. Birinchi yo'nalishda mol-mulk egasining yil davomida ushbu mol- mulkdan foydalanishini hisobiga olgan daromadi manba sifatida e'tirof etiladi. Ikkinchi yo'nalishda esa mol -mulkning bozor bahosi bo'yicha yoki shartli baholash orqali aniqlangan qiymati manba deb qabul qilinadi.

Mulkida Soliq kodeksining 419-moddasiga muvofiq soliq solish ob'ekti deb tan olinadigan mol-mulki bo'lgan jismoniy shaxslar, shu jumladan chet el fuqarolari, agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, shuningdek yuridik shaxs tashkil etgan holdagi yoki etmagan holdagi dehqon xo'jaliklari jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'ining soliq to'lovchilari deb e'tirof etiladi. Agar mol-mulk mulkdorining joylashgan yerini aniqlash imkoni bo'lmasa, shuningdek ko'chmas mulk mulkdori vafot etgan taqdirda, bu mulk qaysi shaxsning egaligida va (yoki) foydalanishida bo'lsa, o'sha shaxs soliq to'lovchi deb e'tirof etiladi.

Mol-mulk solig'i ob'ektlari va bazasi

O'zbekiston Respublikasi hududida joylashgan quyidagi mol-mulk jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'ining soliq solish ob'ekti hisoblanadi.

1) uy-joylar, kvartiralar, dala hovli imoratlari;

2) tadbirkorlik faoliyati va (yoki) daromad olish uchun mo'ljallangan yashash uchun mo'ljallanmagan ko'chmas mulk ob'ektlari;

3) qurilishi tugallanmagan yashash uchun mo'ljallanmagan ob'ektlar.

Qurilishi tugallanmagan yashash uchun mo'ljallanmagan ob'ektlarga ushbu ob'ektni qurishga doir loyiha-meta hujjatlarida belgilangan normativ muddatda qurilishi tugallanmagan ob'ektlar, agar qurilishning normativ muddati belgilanmagan bo'lsa, ushbu ob'ektning qurilishiga vakolatli bo'lgan organning ruxsatnomasi olingan oydan e'tiboran yigirma to'rt oy ichida qurilishi tugallanmagan ob'ektlar kiradi;

4) ko'p kvartirali uylarga uzviy bog'liq bo'lgan avtomashina turar joylari, shuningdek boshqa imoratlar, binolar va inshootlar kiradi.

Jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'i stavkalari soliq solish ob'ektlarining kadastr qiymatiga nisbatan, shuningdek ayrim hollarda soliq solish ob'ekti turi (turar yoki noturar), joylashgan joyi, umumiy maydonini ham hisobga olingan holda Soliq kodeksining 422- moddasida belgilab qo'yilgan.

Ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazishni amalga oshiruvchi organlar tomonidan ro'yxatga olinmagan yangi qurilgan uy- joylarga nisbatan soliq stavkasi ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazishni amalga oshiruvchi organlar tomonidan taqdim etilgan axborot asosida mulkning shartli qiymatiga nisbatan ikki baravar miqdorida qo'llaniladi.

Mol-mulk solig'ini hisoblab chiqarish tartibi esa soliqni hisoblab chiqarish soliq to'lovchining yashash joyidan qat'i nazar, soliq solish ob'ekti joylashgan yerdagi soliq organlari tomonidan ko'chmas mulkka bo'lgan huquqlarni davlat ro'yxatidan o'tkazishni amalga oshiruvchi organning ma'lumotlari asosida amalga oshiriladi.

Umumiy foydalanishdagi temir yo'llar, magistral quvurlar, aloqa va elektr uzatish liniyalari, konservatsiya qilingan ko'chmas mulk va tugallanmagan qurilish ob'ektlarini yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq ob'ektlariga kiritish va ularga nisbatan pasaytirilgan soliq stavkasini qo'llash kerak deb hisoblimiz.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 7 sentabrdagi "Yer hisobi va davlat kadastrlarini yuritish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF- 6061-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi- Toshkent: G'afur G'ulom nashriyot uyi 2020.- 640 b.